

Бекітемін: *А.Ж.*
Мектеп директоры А.Ж. Достанова
«31» 08 2023 жыл

Ембі қаласының мектеп жанындағы интернаты бар
№7 ЖББОМ КММ – нің 2023 – 2024 оқу жылына арналған

«Домбыра» үйірмесінің оқу БАҒДАРЛАМАСЫ

Жетекшісі: Аязбай А.Ж

2023 – 2024 оқу жылы

Түсінік хат

Домбыра көне аспап және ол қазақпен кіндектес ұлыстардың бәріне ортақ мүлік, домбыра мәдениетінің меншігі тамыры тарихқа терең жайылған, байырғы аспап. Әрбір өлкенің күй өнері әр түрлі және аспаптарының да тұрқы жағынан өзгешілігі бар.

Оқушыларға осы қоңыр дауысты домбыраның шығу тарихын, мәдениетін, ерекшелігін үйрету. Ата-бабаларымыздың айтып кеткен ақыл-өсиет, күй қазынамызды жас ұрпақтарға жалғасын таба білдіру. Ұлттық дәстүр мен салт-сана тағылымын жас жеткіншек бойына дарытып, оның жан жүйесін оятуда, өнерге деген ынтасын арттыруда қазақтың қасиетті де киелі қара домбырасының атқаратын ролі ерекше.

Домбыра үні өзіне тән дыбыстық бояуымен, алуан түрлі желіс-қағыстарымен қатар, өте бай көркем образдық әлемімен де айқындалып, қазақ халқының тарихи дүниетанымы және психологиялық ерекшеліктерімен тығыз байланысып жатады. Домбыра үйренуде тек күй тарту немесе оны ән әуеніне қосу ғана емес, сондай-ақ домбырада пьеса орындаушылық өнері де кеңінен орын алған. Соған байланысты мұнда оның ойнау ерекшеліктері, өзіндік түрлі әдіс-тәсілдері ойға қонымды нақтылы түрде өрнектелген. Осы орайда оқушының домбыра тартуды меңгеруі табиғи логикалық жүйемен баспалдақты түрде – алғашқы қағыстар, перне басу, әр түрлі дыбыс шығару әдіс-тәсілдерін, жеңіл ән әуендерін үйренуден басталады. Одан әрі халық күйшілерінің төкпе күйлер мен шертпе күйлерді меңгеру кәсіби тұрғыда талданады.

«Қолына домбыра ұстаған балаға имандылық пен дарындылықтың жылуы дарып, қатыгездіктен аулақ болады», - деген нақыл сөзде үлкен шындық жатыр. Өйткені домбыра-үлкен рухани, адамгершілік мектебі, баға жетпес эстетикалық өмір оқулығы.

Мақсаты: Оқушыларға домбыра аспабын ойнау шеберлігін кәсіби дұрыс меңгерту, қазақ халқының ұлы күйшілерінің, сал серілердің өнерлерімен танысу. Домбырада қолданылатын штрихтар, әдістерді меңгерту. Сахнаға шығу, өзін өзі ұстау мәдениетін үйрету.

Міндеті: Оқушыларды қазақ халқының тіліне, салт-дәстүріне, тарихына, мәдениетіне, рухани қасиеттеріне құрмет сезімін ояту. Халқына деген құрмет және мәдени мұраларын қастерлеуге бағыттау.

Бағдарлама мазмұны

Кіріспе: Домбыра аспабының шығу тарихы және оның түрлері туралы мағлұмат беру.

Домбыра және оның түрлері: Батыс Қазақстан домбырасының үлгісі және шығу тарихы. Арқа домбырасының үлгісі және шығу тарихы. Мазмұның сұрау түсіндіру. Домбыра аспабының суретін салу. Тексеру. Көне аспаптардың айырмашылығы

Домбыраның құрылысы мен күтімі: Домбыра аспабының бөлшектерінің құрылысы. Түсіндіру. Тексеру. Домбыраны күтіп ұстау.

Домбыраның құлақ күйі: Төменгі ашық «соль» ішегі туралы түсінік. Жоғарғы ашық «ре» ішегі туралы түсінік. Кварта оң бұрауы. Түсіндіру. Квинта теріс бұрауы. Түсіндіру тексеру, талқылау

Оқушыны домбыра тартуға дайындау: Домбырашының отырысы. Түсіндіру. Ер баламен қыз бланың домбыра ұстау айырмашылығы. Айнамен жұмыс. Түсіндіру.

Екі қолдың қойылымы: Оң қол мен сол қол саусақтарының қойылым ерекшеліктері. Оң қолқағыс штрихтарын үйрену. Сол қол саусақтарының қойылымы. Эюдтер. Тексеру, талқылау.

Жаттығу, эюдтер үйрету: Аппликатуралық әдіске жаттығу. Екпін түрлері. Төмен, жоғары қағыстарға жаттығу. Тексеру, талқылау. Сұқ саусақ арқылы айналынатын жаттығулар.

Күй дегеніміз не? Оқушыларға күй атасы туралы және шығу тарихы жөнінде мәлімет беру. Қайталау, талқылау. Домбыра күйлері және түрлері. Қайталау, талқылау. Буындар мен сағаларды меңгерту. Жеке тексеру.

Репертуарды көбейту: Домбырада жеңіл әуенді жаттығуларды нотамен үйрету. Шағын күйлерге тоқталу. Оқушының деңгейіне қарай күрделі шығармалар үйрету. Әр түрлі жанрдағы күйлерді меңгерту.

Қорытынды. Оқушыларды жеке тексеру. Нота сауаты. Күйлерді қайталау. Жеке тексеру. Нюанс, штрихтармен жұмыс. Жылдық қорытынды концертке дайындалу.

Өткен оқу жылындағы бағдарламаға тоқталу: Нота сауаты, қайталау. Күйлерге жеке тоқталу, талқылау. Түсіндіру, тексеру. Күйлердің шығу тарихына тоқталу

Күрделі репертуардағы күйлер: Әр түрлі жанрдағы күйлерге тоқталу, түсіндіру. Сол қол қимыл ерекшеліктері. Аппликатура. Штрихтар. Шертпе күйлер туралы түсінік.

М.Өскінбаевтың «Жеңіс» күйі. Түсіндіру, ойнап көрсету. Бас буын түсіндіру, талқылау. Орта буын түсіндіру, талқылау. Саға буындары түсіндіру, талқылау. Толық күйді жеке тексеру, түсіндіру. Ансамбльмен қостау. Нюанспен жұмыс.

Маңғыстау күйлері: Маңғыстау күйлерінің шығу тарихына тоқталу, түсіндіру. Оң қол және сол қол қимыл ерекшеліктері түсіндіру. Үнтаспадан тындату. Құлшардың «Кербез керік» күйі. Күйдің орындау шеберлігін түсіндіру. Бас буын талқылау, жеке тексеру. Орта буын талқылау, тексеру. Саға буындарын түсіндіру, тексеру. Саға буындарын түсіндіру, тексеру. Күйдің нюанс ырғағын түсіндіру. Толық талқылау, тексеру. Ансамбльмен жұмыс қостау

Шертпе күйлері: Шертпе күйлерімен танысу. Шертпе күйлерінің қағысымен таныстыру. Шығу тарихына тоқталу. Оң қол қимыл ерекшеліктері. Ойнап көрсету, түсіндіру. Шертпе қағыстарына жаттығу.

Теріс бұраудағы күйлер: Теріс бұрауы квинта «до, соль» ішегі туралы түсінік. Теріс бұрау арқылы құлақ күйін келтіру жеке тексеру. Д.Нұрпейісованың «Науысқы» күйінің шығу тарихына туралы түсінік, ойнап көрсету. Бас буын талқылау, түсіндіру. Орта буын талқылау, тексеру. Саға буындары талқылау, тексеру. Күйді толық ойнап көрсету түсіндіру. Ньюанске жұмыс, жеке тексеру. Күйді ұнтаспадан тындату. Қостау. Ансамбльмен жұмыс талқылау, тексеру. Қостау ритммен жұмыс.

Халық әндерінен поурри. Халық әндері туралы түсінік. Тремоламен жұмыс. А.Жұбанов «Қарлығаш». Ж.Мусаның «Ақ сиса». Л.Хамиди «Елигай» әндерді толық нотамен талқылау. Ансамбльмен қостау. Әндердің нюанс ырғағын түсіндіру.

Қорытынды. Қайталау сабағы: Жылдық қорытынды концертке дайындалу.

Бағдарламаның іске асыру шарттары:

- Сабак жүргізетін оқу кабинетінің болуы. Айнамен жұмыс жасау.
- Қажетті құжаттардың болуы (техника қауіпсіздігі жөнінде айту)
- Кабинеттің жабдықталуын қадағалау
- Балалардың жас ерекшеліктерін қадағалау
- Қажетті техникалық құралдарын пайдалану (ұнтаспа, күйтабак, бейне таспалар)
- Балалардың ой-өрісін дамыту мақсатында театр, мұражай, кинотеатрларға саяхат жасау

Күтілетін нәтиже

Бағдарлама нәтижесінде оқушылардың бойындағы жақсы қасиеттер, орындаушылық мәдениетін сақтау, салт-дәстүрін, отаншылдық сезімін ояту, ұлт жандылығы мықты, халық қазынасын көзінің қарашығындай сақтайтын тұлға болу.

Домбыра үйірмесінің жоспары

№	Сабактың тақырыбы	Сағат саны	Мерзімі	Әдебиеттер
I – тоқсан				
1	Кіріспе сабақ	1		Әдістемелік
2	Домбыраны күтіп ұстауға үйрету	1		кітаптар
3	«Еркем-ай» әні	1		
4	Домбыраның құлақ күйін келтіру	1		Домбыра ас-
5	Домбыра қағыстары	1		пабы
6	«Еркем-ай» әнін әрі қарай үйрену	1		
7	«Біз өмірдің гүліміз» әні	1		домбыра
8	«Біз өмірдің гүліміз» әні	1		
9	Қайталау сабағы	1		
II - тоқсан				
1	Әндерді қайталау	1		Домбыра үй-
2	Домбыра тарту техникасын өсіретін жаттығулар	1		рену мектебі
3	«Құттықтаймын мама» әні	1		
4	Арпеджиолар	1		домбыра
5	«Құттықтаймын мама» әні	1		
6	Қайталау сабағы	1		
7	«Гүлдерайым» әні	1		домбыра
III – тоқсан				
1	«Гүлдерайым» әні	1		Әд.кітаптар
2	«Гүлдерайым» әні	1		
3	Позициялар мен аппликатура	1		
4	«Кенес» күйі	1		домбыра
5	Динамика белгілері	1		
6	«Кенес» күйі	1		
7	Дыбыстың сапасы	1		
8	«Кенес» күйі	1		домбыра
9	Шығармаларды қайталау, әрі қарай жетілдіру	1		
10	Әндерді қайталау	1		
IV – тоқсан				
1	Мажор, минор гаммалар	1		Әд.кітаптар
2	«Келіншек» күйі	1		
3	«Келіншек» күйі	1		домбыра
4	Қайталау 5 – 6 буын	1		
5	«Келіншек» күйі	1		
6	Әндерді қайталау	1		
7	Шығармаларды дамыта шерту	1		
8	Қорытындылау сабақ	1		аспаптар

Жетекшісі: Аязбай А.Ж

Домбыра үйірмесіне қатысатын оқушылар тізімі

№	Аты - жөні	сыныбы
1	Бисенова Самал	2 «а»
2	Маратова Диана	2 «а»
3	Ұлықпан Сымбат	4 «а»
4	Акмурзина Халида	2 «б»
5	Қайрбай Нұрасыл	2 «б»
6	Орман Арай	6 «б»
7	Байдеш Диана	6 «б»
8	Серікбай Дарын	4 «а»
9	Жетпісбай Гүлзана	8 «а»
10	Ұлықпан Сымбат	4 «а»
11	Аманғалиев Нұриман	3 «а»
12	Аманғалиев Нариман	3 «а»
13	Дайрабаева Лиза	5 «б»
14	Жетпісбай Дидар	6 «а»
15	Бексұлтанова Еркеназ	5 «б»